

**MIGRAȚIE ȘI CARANTINE ÎN PORTURILE DUNĂRENE:
CONTROLUL DOCUMENTELOR DE CĂLĂTORIE
ÎN EPOCA REGULAMENTELOR ORGANICE¹**

ȘTEFAN PETRESCU

(Școala Postdoctorală a Academiei Române)

Timp de secole, țările române s-au bucurat de un statut privilegiat în Imperiul otoman, dar domnitorii nu au fost niciodată recunoscuți ca deplini stăpânitori asupra teritoriului țării și a locuitorilor ei. În secolul al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea Imperiul otoman a angrenat principatele în conflictele militare cu imperiile învecinate, rus și habsburgic. Sub pretextul combaterii epidemiilor, armatele habsburgice și rusești de ocupație au luat măsuri stricte de supraveghere a graniței principatelor cu teritoriile otomane. La începutul secolului al XIX-lea, sub domnitorii fanarioți, au existat câteva tentative de a stabili lazarete (carantine) pentru prevenirea și combaterea epidemiilor, dar acestea nu au avut vreun succes notabil². În 1829, prin tratatul de la Adrianopol, Rusia a restituit principatelor raialele otomane de pe malul stâng al Dunării, a stabilit hotarul pe talvegul Dunării și a instituit carantinele.

Carantinele de pe linia Dunării, care formau așa-numitul „cordon sanitar”, au fost organizate după modelul celor din porturile occidentale ale bazinului mediteranean și de la granița Imperiului habsburgic cu Imperiul otoman. Începând cu deceniul al patrulea, Imperiul otoman, la presiunea puterilor europene, a început stabilirea de carantine la granițele sale. În 1831, pașa Egiptului, Mehmed Ali, a instituit carantina în portul Alexandria. După 1838, sultanul Mahmud al II-lea a aplicat un vast program de organizare a sănătății publice în Imperiul otoman³.

¹ Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758.

² Ion Nistor, *Ravagiile epidemiilor de ciumă și holeră și instituirea cordonului carantină la Dunăre*, în „Analele Academiei Române”, Memoriile Secției de Istorie, seria III, XXVII, 13, 1945, p. 369. În 1814 Gheorghe Caragea a elaborat un așezământ pentru înființarea de carantine în vederea combaterii ciumei.

³ LaVerne Kuhnke, *Public Health in Nineteenth Century Egypt*, Oxford, University of California Press, 1990, p. 94; Nermin Ersoy, Yunkel Gungor, Aslihan Akpınar, *International Sanitary Conferences from the Ottoman perspective (1851–1938)*, în „Hygiene Internationalis”, 6, 2, 2007, p. 54.

În istoriografia românească, Ion Nistor a explicat înființarea carantinelor exclusiv ca o măsură menită a îmbunătăți sănătatea publică, în timp ce Georgeta Penelea Filitti a evidențiat rolul economic al acestora în combaterea contrabandei. Prin carantine statul a instituit mecanisme riguroase de supraveghere și control în ceea ce privește circulația mărfurilor⁴.

În acest studiu ne propunem să coroborăm necesitățile de ordin medical și economic cu nevoia imperioasă a Rusiei de a controla imigrația în teritoriile de margine ale Imperiului otoman în contextul reconfigurării raporturilor de putere în zonă. Teritoriile de pe malul stâng al Dunării au ieșit de sub controlul otoman, fiind integrate în sistemul de graniță al imperiilor învecinate, prin instituirea de carantine, vămi și puncte de verificare a documentelor de călătorie⁵.

Evident, asigurarea sănătății publice justifica oficial înființarea carantinelor la Dunăre. În mesajul către Adunarea Obștească a Moldovei din 22 martie 1831, Pavel Kisselev spunea că instituirea „cordonului sanitar” avea ca obiectiv ridicarea unui bastion care să ferească pe locuitori de „lipicioasa boală a ciumii”⁶. Dar diplomații europeni considerau că, prin intermediul carantinelor, Rusia cenzura corespondența și îi spiona pe călători⁷. Protejarea frontierei cu Imperiul otoman corespundea obiectivelor strategice ale Rusiei, iar documentele diplomatice confirmă această afirmație. În 1833, Pavel Kisselev îi spunea lui Alexei Fiodorovici Orlov, ministrul rus de la Constantinopol, că privea Dunărea ca hotar al Imperiului rus⁸. Importanța geostrategică a carantinelor în reglarea raporturilor dintre puteri este remarcată de călătorii occidentali. În 1850, un călător francez, Félix Pigeory, remarcă faptul că „de la un mal la altul există o supraveghere sau mai curând un antagonism permanent”, iar limita dintre aceste state, habsburgic, rus și otoman era stabilită pe Dunăre, carantinele fiind „mai curând politice decât sanitare”⁹.

⁴ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 369–397; Georgeta Penelea, *Organizarea carantinelor în epoca regulamentară*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, XIV, 1969, p. 29–41. Alte studii: G. Brătescu, *Despre rosturile sociale și economice ale vechilor carantine din țările române, Din istoria luptei antiepidemice din România*, București, Editura Medicală, 1972, p. 239–258; I. Negru, *Rolul carantinelor la Dunăre în sec. XVIII–XIX*, în „Viața Medicală; revistă de informare profesională și științifică a cadrelor medii sanitare”, 23, 4, 1975, p. 6–7.

⁵ Din perspectiva izvoarelor rusești, vezi, analiza lui Victor Taki, *Russia and the Danube: Imperial Expansion and Political Reform in Moldavia and Wallachia, 1812–1834*, teză de doctorat la Central European University, 2007, p. 133; Idem, *Between Polizeistaat and Cordon Sanitaire: Epidemics and Police Reform during the Russian Occupation of Moldavia and Wallachia, 1812–1834*, în „Ab Imperio. Studies of New Imperial History and Nationalism in the Post-Soviet Space”, 4, 2008, p. 75–113.

⁶ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 386.

⁷ Vezi opinia consulului francez Lagan, în 1832, apud Ion Filitti, *Corespondența consulilor englezi în Principate*, în „Analele Academiei Române”, Secția Istorie, I, XXXVIII, 1916, p. 38–39.

⁸ *Ibidem*, p. 54.

⁹ *Călători străini despre țările române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, volum V, București, Editura Academiei Române, 2009, p. 576.

Comitetul Carantinelor de la București și Comitetul Sănătății de la Iași erau responsabile de organizarea și funcționarea carantinelor de pe malul stâng al Dunării. Activitatea comitetelor era supravegheată de către inspectorul general al carantinelor pentru ambele principate, care își coordona activitatea cu logofătul Treburilor din Lăuntru și cu șeful oștirii românești de la București și de la Iași. Inspectorul general era numit de către domnitorul Țării Românești împreună cu consulul general al Rusiei¹⁰. Nicolae Mavros a ocupat această funcție timp de treizeci de ani, dând dovadă de vigilență și de loialitate față de Rusia. Înaltul demnitar apărea la ceremoniile oficiale în uniforma diplomaților ruși, iar în corespondența sa utiliza titlatura „Conseiller d’Etat actuel de S.M. l’Empereur de Russie”¹¹.

Prin Tratatul de la Adrianopol, Rusia stăpânea gurile Dunării și controla cursul fluviului în amonte până la Orșova. De peste un secol, carantina de la Orșova era punctul de intrare dinspre Balcani în teritoriile Imperiului habsburgic. După 1829, Rusia a stabilit carantina în apropiere de Sulina, singurul canal navigabil al Deltei Dunării¹².

Din aceleași considerente strategice, Rusia a stabilit carantine și la granița Serbiei cu Imperiul otoman. În 1844, prințul Serbiei Alexandru Karagheorghević, mânat de dorința dezvoltării schimburilor comerciale, scria domnitorului Gheorghe Bibescu în legătură cu desființarea carantinelor de la graniță. Propunerea Serbiei, care fusese prezentată în 1842, se bucura de sprijinul Rusiei, având ca temei „sloboda comunicație cu aceste trei prințipaturi” [Valahia, Moldova și Serbia]. Demersul agentului prințului Serbiei în Țara Românească era îndreptățit din punctul de vedere al Rusiei, „mai vârtos că acum obșteasca sănătate din Turchia este bună”, existând totodată o atentă priveghere a granițelor dintre Serbia și Imperiul otoman¹³. În jurnalul Comitetului Carantinelor era reglementat termenul de carantină la douăzeci și patru de ore¹⁴. Sistemul de carantină instituit la Dunăre și adoptarea unor măsuri sanitare în Imperiul otoman au determinat în 1845 guvernul rus să desființeze carantinele pe râul Prut¹⁵, iar în 1846 Imperiul

¹⁰ Paul Negulescu, George Alexianu, *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, vol. I, București, 1944, p. 82 (art. 188 al Regulamentului Țării Românești), p. 281 (art. 183 al Regulamentului Moldovei).

¹¹ Nicolae Mavros s-a născut în Moldova. Spirit autodidact, Mavros s-a remarcat prin erudiție și cunoștințele sale de limbi străine. După 1821, el a emigrat în Rusia, revenind în țară odată cu Kisselev. Vezi P. Samarian, *Nicolae Mavros (1781–1868)*, în „Revista Științelor Medicale”, nr. 4, 1934, p. 424 și 426–427.

¹² David Turnock, *Eastern Europe: an historical geography, 1815–1945*, Londra, New York, Routledge, 2001, p. 138.

¹³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Comitetul Carantinelor, 1268/1842, f. 2, Consulatul rusesc către Comitetul Carantinelor, 7 aprilie 1842.

¹⁴ *Ibidem*, f. 10, Sfatul Comitetului Carantinelor către Aghenția Serbiei, 3 august 1842. Hotărârea a fost întărită de Departamentul Treburilor din Lăuntru și de domnitor.

¹⁵ Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic, 1834–1848*, București, Soces–Sfetea, 1915, p. 325.

habsburgic să reducă termenul de carantină pentru călătorii veniți din Turcia prin Țara Românească¹⁶.

Granița era păzită de la un punct de trecere la altul de straja pământească (dejurstva), subordonată marelui spătar. Militarii erau ajutați în misiunea lor de către *cordonași*, care erau recrutați din rândul locuitorilor satelor de pe linia graniței. Ei se îngrijeau ca să „nu să se strecoare cu viclenie pe supt ascuns oameni și mărfuri din țară peste graniță, sau de dincoace aici în țară”. Obiectivul era combaterea contrabandei, controlul imigrației și asigurarea sănătății publice. Sănătatea publică justifica măsurile severe de verificare a documentelor de călătorie care se aplicau la granița dunăreană, spre deosebire de regimul mai blând de la restul hotarelor țării. Articolul 122 din Regulamentul Organic al Țării Românești dispunea că „nimeni nu va putea trece granița sau Dunărea fără a avea mai întâiu pașaport, afară din lăcuitorii sălășluiți pe hotarele Moldaviei și a vecinătății Austriei care vor trece pentru cele din toate zilele daraveri ale lor”¹⁷.

În 1844, comandirul punctului Vălenii de Munte, Racoviceanu, scria dejurstvei că lipsa paznicilor și a cordonașilor genera „neorânduilele ce se urmează de acele cordoane” de la granița țării cu Moldova și Imperiul habsburgic¹⁸. În raportul său citim: „Am aflat că astă toamnă tot printr-aceste cordoane au trecut douăsprezece suflete de jidani din Moldova aicea în țară” și că „mulțime de dobitoace [au fost] trecute fără de nici o formă legiuită”. Pot să treacă chiar și lipitori, exclamă vameșul, și alte obiecte ale căror „ecsportație este cu totul poprită”¹⁹.

Prin dispozițiile Regulamentului Organic al Valahiei, securizarea frontierei dunărene era asigurată de o treime din forțele miliției²⁰. În 1840, în timpul tulburărilor antiotomane din Serbia și Bulgaria, domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica a ordonat concentrarea întregului corp de oaste la Dunăre²¹. Granița era păzită de pedestrași și călăreți, care se ajutau în misiunea lor de caice înarmate. Dar din lipsă de fonduri, din cele 18 caice prevăzute a fi înființate prin dispoziția Regulamentului Organic, în 1848 funcționau doar trei șalupe, care nu erau însă echipate corespunzător. Așa se face că în 1848 Nicolae Mavros, în raportul său către căimăcămia Țării Românești, solicita înființarea a 12 șalupe canoniere „pentru paza exactă a cordonului sanitar”²².

¹⁶ Georgeta Penelea, *Relațiile economice dintre Țara Românească și Transilvania în epoca regulamentară (1829–1848)*, în „Studii și Materiale de Istorie Modernă”, vol. IV, 1973, p. 11.

¹⁷ Paul Negulescu, George Alexianu, *op. cit.*, p. 32.

¹⁸ ANIC, fond Vornicia din Lăuntru, 942/1844, f. 81.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Paul Negulescu, George Alexianu, *op. cit.*, p. 80. La Dunăre erau concentrați 1466 de militari (art. 183) dintr-un total de 4467 (art. 387).

²¹ Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic 1834–1848*, și urm., p. 144.

²² ANIC, fond Vornicia din Lăuntru, 932/1848, raport din 27 noiembrie 1848, f. 2.

În toamna anului 1830 generalul Kisselev a dispus înființarea a 13 puncte de carantină de la Galați până la Vorciorova (Țiglina-Galați, Brăila, Piuța Pietrii, Călărași, Oltenița, Giurgiu, Zimnicea, Turnul, Bechet, Calafat, Cernești, Izvoarele, Vorciorova). Responsabili de administrarea punctelor de carantină de pe linia Dunării erau directorii, medicii și cinovnicii. Carantinele erau așezate de-a lungul principalelor căi de comunicații²³. Aici erau depozitate și taxate mărfurile de către contracciul vămilor, pentru a fi apoi preluate de negustori, care așteptau zile și săptămâni derularea formalităților.

Negustorii aveau motive serioase de a fi nemulțumiți de sistem, simțindu-se deseori nedreptățiți²⁴. În aprilie 1830 baronul Ștefan Meitani, antreprenorul ocnelor de sare și al vămilor, protesta în fața *săvârșitorului divan* împotriva directorului carantinei Schela Olteniței la vărsarea Argeșului. În opinia sa, carantina îi aducea prejudicii uriașe în desfășurarea exportului cu sare al Țării Românești, spunând că de când „au început de a să așeza lazareturile pă la marginea Dunării numai decât au început a să catatrepsi [a se distruge] huzmetul ocnelor”. Carantina a fost amplasată pe terenul său: „mi-au luat caicele ce am spre lăcuința cămărașilor miei, coșarele mele în care așez sarea ce să coboară de la ocne”. Directorul i-a oprit caicele și „nu îngăduiește nicidecum a eși câtuși de puțin lucru peste Dunăre”, iar „în casa cămărașului șade comisarul carantinei”. Oamenii săi au fost nevoiți să stea 15 zile în carantină, fără provizii, pentru că directorul carantinei nu le-a permis să intre cu mălai, fasole și pâine. Ei trebuiau să consume alimentele de la magazinul carantinei contra cost pe toată durata șederii lor²⁵.

Anumite categorii de mărfuri puteau rămâne în carantină până la patruzeci și două de zile²⁶. În aceste condiții, negustorii erau tentați de a da autorităților rușeturi pentru scurtarea termenului. În 1833 directorul de la Zimnicea, Tomas Mavrodin, era acuzat de mai mulți negustori că le ceruse bani. În timpul anchetei declanșate de Comitetul Carantinelor, directorul era avertizat că „o asemenea urmare din partea-ți este cu totul netrebnică și călcătoare cu adevărat a pravilelor carantinești”²⁷. Directorul, se spune într-un raport al superiorilor săi, fusese povățuit în mai multe rânduri că nici el nici vreun alt cinovnic al carantinei nu puteau primi daruri²⁸. Ancheta a confirmat acuzațiile, iar directorul a fost eliberat din funcție²⁹.

Dar cele mai frecvente plângeri ale negustorilor se referă la depozitarea în condiții necorespunzătoare a mărfurilor în carantine. Încă din primele luni de

²³ Paul Negulescu, George Alexianu, *op. cit.*, 97–98 (Litera D din Regulamentul Organic al Valahiei).

²⁴ Georgeta Penelea, *Relațiile economice dintre Țara Românească și Transilvania în epoca regulamentară (1829–1848)*, și urm., p. 11.

²⁵ ANIC, Vornicia din Lăuntru, 5 B/1829, 23 aprilie și 1 mai 1830, f. 458, 495.

²⁶ Paul Negulescu, George Alexianu, *op. cit.*, p. 84 (art. 201 Regulamentul Organic al Țării Românești).

²⁷ ANIC, Comitetul Carantinelor 2658/1833, 31 martie 1833, f. 1–2.

²⁸ *Ibidem*, 25 martie 1833, f. 2.

²⁹ *Ibidem*, f. 43, 45.

funcționare a carantinelor, mai mulți negustori, locuitori din Zimnicea, județul Teleorman, au trimis o jalbă stăpânirii prin care acuzau numeroase piedici („ἀπειρὺς δυσκολίας”) în calea activității lor. Marfa era lăsată afară nepăzită, expusă capriciilor vremii, iar autoritățile pretindeau negustorilor să-și angajeze oameni pentru mutarea, desfacerea și aerisirea mărfii în carantină³⁰.

În 1839, tot la Zimnicea, negustorul epirot Triandafil Paciurea³¹ acuza pagube însemnate într-o jalbă trimisă personal generalului Nicolae Mavros, inspectorul carantinelor. În urma anchetei încredințată serdarului Grigore Zossima s-au constatat nereguli³². Marfa, un export însemnat de scumpie pentru Valahia și Transilvania, s-a deteriorat deoarece nu a fost depozitată corespunzător. Deși carantina dispunea doar de două căruțe, directorul a dispus să fie trecute peste Dunăre cantități de marfă care încăpeau în optzeci de căruțe. Paciurea îl suspecta pe director că era înțeles cu cei din Șiștov. De asemenea, negustorul reclama faptul că nu i se îngăduise să construiască o nouă magazie pentru adăpostirea mărfii și nici nu fusese lăsat să pună pază³³. Paciurea nu era doar un simplu negustor care își trecea marfa prin vamă, ci și un contractor al serviciilor prestate de carantină călătorilor, având în antrepriză marghitania (magazinul alimentară). Marghitantul era acuzat de director că vindea mâncarea și băuturile la suprapreț, nu „după prețul curgător”³⁴. Margaritis marghitantul, spune Paciurea, „un tânăr grec onest și de familie bună” („νέος γραικός τίμιος και γιος καλὸν γονέων”)³⁵, a fost ofensat de director în urma unei reclamații a unui medic străin, pasager al carantinei, nemulțumit de serviciile sale. Directorul l-a bătut pe sluga marghitantului³⁶. Inspectorul Grigore Zossima, în raportul său, deși incrimina violența directorului, scria că restul acuzațiile erau numai „scăpări din vedere”, iar „nu călcări de pravilă”. Totuși, Mavros a dispus ca autoritățile de la Zimnicea să-i dea lui Paciurea „cuviniicioasele înlesniri”³⁷.

³⁰ ANIC, Vornicia din Lăuntru, 5 B/1829, p. 774

³¹ Într-un document din aprilie 1860, adresat comisiei pentru naturalizări a adunării legislative a Țării Românești și semnat de compatrioții lui Paciurea, acesta era numit „român din Macedonia”, născut în Meșovo, venit și stabilit în țară în 1829. El avea moșii în arendă și alte întreprinderi comerciale. De asemenea era proprietar al moșiei Negoești (Dolj) și Uta (Teleorman). Vezi ANIC, fond Ioan Stamu, XV/51. În jurul anului 1830 Triandafil Paciurea era *epitropos* și arendaș al Elisabetei Ipsilanti, mama lui Alexandru Ipsilanti. Moșiile, fiind situate la Dunăre, Paciurea intervenea pe lângă comisia de hotărnicie a pământurilor primite de la turci. Vezi ANIC, Obșteasca Adunare a Țării Românești, 32/1832, f. 25 (28 februarie 1832).

³² ANIC, Comitetul Carantinelor, 2031/1839, Mavros către serdarul Grigore Zossima, trimis la Zimnicea în inspecție, 2 septembrie 1839.

³³ *Ibidem*, Jalba lui Paciurea, f. 42–43.

³⁴ *Ibidem*, f. 43. Vezi dispoziția Regulamentului Organic al Țării Românești referitor la prețul produselor vândute în carantină (art. 195 din Regulamentul Țării Românești), în Paul Negulescu, George Alexianu, *op. cit.*, p. 83.

³⁵ *Ibidem*, 2031/1839, Paciurea către Mavros, 12 iulie 1839, p. 9.

³⁶ *Ibidem*, plângere lui Margaritis marghitantul către Paciurea, 18 august 1839, p. 15.

³⁷ *Ibidem*, 2031/1839, raportul lui Zossima către Mavros 16 septembrie 1839, f. 48–49.

Carantina legaliza în fapt principiul privării temporare de libertate în numele sănătății publice, călătorul fiind reținut între zidurile ei sub pază militară între patru zile și două-trei săptămâni³⁸. Din punct de vedere legal, nimeni nu era exceptat de la respectarea regulilor, indiferent de condiția socială³⁹. Doctorul avea obligația de a-i căuta pe pasageri „pă pielea goală”, iar hainele lor erau spălate și expuse la afumătoare⁴⁰. Călătorul nu numai că se conforma măsurilor coercitive, acceptând ca intimitatea să-i fie violată în numele sănătății publice, dar și plătea integral costul serviciilor de cazare, îmbrăcăminte și alimentelor.

Călătorul era obligat la intrarea în carantină să declare orice obiect avea asupra sa. În cazul în care pasagerii tănuiau lucruri, termenul de carantină era dublat. Un călător având mulți bani asupra lui putea fi tentat a-i ascunde de ochii slujbașilor carantinei. În 1832, la carantina Brăila, doctorul Constantin Epites (1802–1890)⁴¹ raportează Comitetului Carantinei că trei frați *ot Kefalonia*, care au fost întrebați după obicei de către directorul carantinei dacă au asupra lor bani, au răspuns că nu. Pentru că afumăturile erau umplute cu mărfuri și haine, pasagerii au fost nevoiți să aștepte trei zile până când s-au schimbat de haine și le-au predat împreună cu lucrurile la afumătoare. Doctorul, ducându-se în odaia lor pentru a inspecta dacă nu au uitat vreun lucru, a găsit dosită după sobă, între mai multe bucăți de săpun, o sumă mare de bani. Călătorii, declară doctorul, „s-au pus la ceartă cu mine, precum cei mai mulți chefaloniți” și „m-au necinstit cu limba lor fără de hotar”⁴². Comitetul Carantinelor a sancționat conducerea carantinei pentru că nu a respectat regulamentul, întârziind aplicarea măsurilor carantinești. Directorul a fost suspendat și trimis la carceră pentru o zi, urmând a-și relua atribuțiile după ispășirea pedepsei⁴³. Chefaloniții, deși „au fost îndemnați de necunoștința datoriilor lor către carantină”, pentru a lor „netrebnică faptă, cât și spre pilda altora”, au fost osândiți a face termenul de carantină îndoit, iar ocârmuitorul județului trebuia să cerceteze dacă banii erau ai lor sau fuseseră furați⁴⁴.

³⁸ Referitor la imaginea carantinei în relatările călătorilor occidentali, vezi Adrian-Silvan Ionescu, *Experiența carantinei dunărene în notele de voiaj a doi călători americani: Vincent Nolte și Valentine Mott (The Experience of the Danube Quarantine in the Diaries of Two American Travellers: Vincent Nolte and Valentine Mott)*, în „Studii și Materiale de Istorie Modernă”, XVII, 2004, p. 57–68, și Bogdan Popa, *Experiența fizică a frontierei: carantina*, în Romanița Constantinescu (coord.), *Identitate de frontieră în Europa lărgită. Perspective comparate*, Iași, Polirom, 2008, 93–101.

³⁹ Georgeta Penelea, *Organizarea carantinelor*, și urm., p. 34. Articolul 203 din Regulamentul Organic glăsuiește: „Verice călător sau trecător, de orice nație și rang va fi să va supune a păzi strașnic regulile carantinei”. Vezi Paul Negulescu, George Alexianu, *op. cit.*, p. 84.

⁴⁰ Georgeta Penelea, *Organizarea carantinelor*, și urm., p. 34.

⁴¹ Despre originea familiei Hepites, vezi Mihai Sorin Rădulescu, *Familia Hepites între Brăila și București – reconstituire genealogică*, în „București. Materiale de Istorie și Muzeografie”, XVIII, 2004, 336, p. 336.

⁴² ANIC, Comitetul Carantinelor, 2457/1832, 15 iulie 1832, f. 1.

⁴³ *Ibidem*, f. 6.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 5.

Mărturiile epocii confirmă faptul că autoritățile prin vigilență, uneori prin exces de zel, au dovedit eficiență în prevenirea și combaterea epidemiilor. Medicul îi examina atent pe călători, iar suspectii erau izolați și izgoniți din carantină în ținuturile de unde veniseră. Uneori boala îi răpunea pe călători. În 24 decembrie 1837 a intrat în carantină un preot, anume Hristodor din Negade, ținutul Ianina, în vârstă de optzeci de ani, care suferind de „năduf în piept”, și-a dat obștescul sfârșit după vreo două-trei săptămâni, la 10 ianuarie. Conformându-se regulamentului, directorul „a pus de au despuiat mortul”, dar „căutându-să trupul dimpreună cu dohtorul carantinii și locțiitorul de director nu s-au găsit niciun semn de bănuială”⁴⁵. Totuși, ca măsură preventivă, autoritățile carantinei au dispus să se sape o groapă adâncă și să fie aruncat var peste rămășițele pământești ale preotului. Superiorii de la București au considerat măsura inutilă, muștrându-l pe director pentru „zadarnice cheltuieli”⁴⁶.

Fiecare carantină ținea o condică a pasagerilor care intrau sau ieșeau din principat. Extrase ale registrului erau trimise lunar Comitetului Carantinelor. La intrarea în principat călătorul trebuia să prezinte autorităților pașapoarte sau alte documente de călătorie. Pentru supușii „evropeni” erau acceptate pașapoarte eliberate de consulatele țării lor. Raialele călătoreau în baza unor documente de călătorie (*mürur tezkeresi*) emise de autoritățile locale din Imperiul otoman⁴⁷. Actele de stare civilă ale supușilor europeni nu erau acceptate. De pildă, în 1832 autoritățile comunicau consulatului britanic faptul că supușii săi erau îndatorați a avea „pașaporturi doveditoare de a lor venire în prințipat”, nu cărțile lor de botez⁴⁸. La ieșirea din țară, călătorii veniți din capitală trebuia să prezinte un pașaport sau răvaș de drum eliberat de către ministrul Treburilor din Lăuntru, iar ceilalți de către ocârmuitorii județelor⁴⁹.

Asemenea proceduri nu erau noi. Și în vremea domniilor fanariote au existat încercări de reglementare a mișcării populației în scopul asigurării liniștii și ordinii în țară. În 1779, cartea domnească a lui Alexandru Ipsilanti îi obliga pe toți

⁴⁵ *Ibidem*, 788/1838, 18 ianuarie 1838, f. 10.

⁴⁶ *Ibidem*, 13 ianuarie 1838, f. 5.

⁴⁷ Articolul 8 din „Regulamentul pentru funcționarea carantinelor”, publicat de I. Nistor în colecția Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, volum XXI, București, 1946, p. 227–230. Documentele de călătorie devin obligatorii în Imperiul otoman după răscoala ienicerilor din 1826. Până la introducerea pașaportului în 1861, aceste documente erau folosite și pentru trecerea frontierelor. Vezi Kemal Karpat, *The Ottoman Emigration to America, 1860–1914*, în *Studies on Ottoman and political history. Selected articles and essays*, Leiden, Boston, Köln, Brill, 2002, p. 110; Christoph Herzog, *Migration and the State: on Ottoman regulations concerning migration since the age of Mahmud II*, în Ulrike Freitag, Malte Fuhrmann, Nora Lafı, Alorian Riedler (eds.), *The city in the Ottoman empire: Migration and the making of urban modernity*, Routledge, 2011, p. 120.

⁴⁸ ANIC, Comitetul Carantinelor, 2383/1832, 12 august 1832, f. 434.

⁴⁹ Paul Negulescu, George Alexianu, *op. cit.*, p. 32 (articol 122 din Regulamentul Organic al Țării Românești).

locuitorii ce ieșeau din București să aibă documente de drum eliberate de marele spătar, iar la ordinul acestuia, „căpitani ce sunt afară la drumuri” erau datori a-i întreba pe călători cine sunt și unde se duceau. Formalitățile trebuiau respectate deopotrivă atât de oamenii de rând cât și de cei cu cinuri: „nu să scade cinstea nimănui a răspunde strejarului”⁵⁰. Dar această măsură nu a avut succes din cauza instabilității domniilor din acea vreme. Regulamentele Organice vor articula un aparat birocratic menit să asigure trăinicie și viabilitate instituțiilor.

Cinovnicul carantinei înregistra în condică datele obținute de la călător prin procedura interogatoriului (tacrir). De regulă, rubricile registrului se referă la numele călătorului, de unde vine, unde merge, cu ce pașaport (elinesc, nemțesc chesaro-crăiesc)⁵¹. Se menționează uneori „cinul”/„neamul”/„nația” și meseria: „Ianus Antoniad, grec, școlar din Rusciuk”. Neamul și profesia sunt înscrise în sintagme precum „bulgar brașovean”, „neamț lemnar”, „ungur bibliopol”, „obrei bogasier”, „grec cojocar”, „rumân muncitor”⁵². Sau iată ce se menționează în dreptul numelui unui călător la ieșirea lui din țară: „Vasile Vretos, dohtor, sudit vretanicesc, de nație grec, merge în Grecia”⁵³. Persoanele întreținute, precum rude, servitori, marinari, erau înregistrate cu numele însoțitorului lor, și anume al capului de familie sau al căpitanului vasului ancorat în portul carantinei.

Mișcarea populației era mai crescută în porturile Galați, Brăila și Giurgiu⁵⁴. Prin carantina Brăila veneau pasageri din Rusia, Țarigrad, insulele grecești și din alte porturi ale Mediteranei. În carantina Giurgiu intrau călători din Țarigrad, Rusciuk, Sliven, Târnovo, Filipupoli, Kazanlâc, Ianina și alte orașe din Bulgaria, Epir etc. Cei mai mulți erau de confesiune creștin-ortodoxă, înregistrați cu etnonimul „bulgari”, „sârbi”, „greci”, „arnăuți”.

Iarna mișcarea populației era scăzută. În lunile geroase, când Dunărea îngheța, la Brăila nu observăm prea multă mișcare în carantină⁵⁵. Și la Oltenița, în 1839, unde de regulă mișcarea era mult scăzută în timpul anului față de porturile Galați, Brăila și Giurgiu, între lunile ianuarie și prima jumătate a lui martie nu a trecut nici un călător. Dar începând cu venirea primăverii și până la sfârșitul lui mai, prin carantina Oltenița au intrat sute de „mocani austrieci”, ce se reîntorceau în țara lor prin teritoriul principatului după ce trecuseră în toamnă în *Turchia*, „pre

⁵⁰ *Acte judiciare din Țara Românească (1775–1781)*, ediție întocmită de Gheorghe Cronț, Alexandru Constantinescu, Anicuța Popescu, București, Editura Academiei RSR, 1973, p. 816–818 (nr. 764).

⁵¹ ANIC, Comitetul Carantinelor, 2383/1832, f. 650, 651. În noiembrie 1832 la Brăila intră 97 persoane.

⁵² *Ibidem*, 633/1839, f. 175 (carantina Giurgiu). În 1839 erau înregistrate 792 de persoane, care au trecut prin carantine singure sau însoțite de una sau mai multe persoane.

⁵³ *Ibidem*, 2383/1832, f. 424 (direcția Calafăt).

⁵⁴ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, volum III, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 152. Bois le Comte spune că în 1832 la Galați intrau 4000 de călători, cifră apropiată de mișcarea călătorilor prin carantina din Marsilia.

⁵⁵ ANIC, Comitetul Carantinelor, 2383/1832, f. 42 raport din 14 ianuarie 1832.

ernatul vitelor”⁵⁶. În continuare, în lunile iunie–iulie traficul a scăzut din nou la cel mult 20 de pasageri. La carantina Cernești majoritatea călătorilor erau sârbi. De pildă, aflăm despre un Ioniță Pavlovici, orășean, de neamul său sârb, supus chesaro-crăiesc, cu pașaport nemțesc, care mergea la Cernești⁵⁷.

La intrarea în porturile dunărene a vapoarelor de linie ale companiei austriece, „Panonia”, care pornea de la Viena, și „Ferdinand” – de la Constantinopol, ajungea în carantine un număr mare de călători. La Brăila, se spune în raportul carantinei, „ieri au sosit corabia de vapor Ferdinand I viind de la Țarigrad, aducând cu sine mulțime de pasageri și lucruri pe care la intrarea lor în curățenia carantinei... s-au găsit pe toți sănătoși și feriți de orice boală, asemenea și oamenii echipajului”⁵⁸.

Călătorul, dacă venea din zone ferite de epidemii, și mai ales dacă se număra printre „osăbitele fețe” ale țării, putea beneficia de un tratament preferențial, dar nicidecum nu era iertat de la împlinirea termenului. În 1837, fiul spătarului Nicolae Suțu, „ce se află venit la curățenia carantinei Brăila de la Elada, pă temeiu că vine din locuri curate, se va da poruncă numitei direcții ca să facă termen numai de patrușprezece nopți prin schimbarea de haine curate din acest prințipat”⁵⁹.

Dispense erau acordate și persoanelor care se aflau în misiuni oficiale. În 1843, Vornicia din Lăuntru ordona Comitetului Carantinelor să-i permită aghiotantul domnitorului, Florescu, să treacă prin carantina Calafat, pentru a merge la Vidin unde avea de îndeplinit o misiune oficială: „la trecerea dlui Florescu în partea dreaptă a Dunării împreună cu oamenii dumnealui să se însoțească de directorul sau de un alt ampolaiat pentru cuviincioasa priveghere asupra măsurilor de sănătate, ca la întoarcerea lor în prințipat să nu mai fie supuși la termenul curățeniei”⁶⁰. În același an, medicul carantinei Calafat cerea învoire autorităților de a presta servicii medicale pașei de la Vidin și mitropolitului ortodox din acea localitate, fără a fi supus formalităților de carantină la înapoiere⁶¹.

Expulzarea străinilor nedoriti este un act de suveranitate. Domnitorii români, în virtutea autorității cu care fuseseră învestiți de sultan, au recurs de-a lungul timpului la măsura expulzării unor raiale, locuitori de pe malul drept al Dunării. În 1794, domnul Țării Românești porunea ca Sima, iconomul de la Razgrad, condamnat de divanul domnesc, să fie izgonit din țară: „să-l ducă să-l treacă Dunărea dincolo scoțându-l din hotarele țării” și „să nu fie slobod a se întoarce”⁶².

⁵⁶ *Ibidem*, 633/1839 Raportul directorului din 7 august, f. 299.

⁵⁷ *Ibidem*, 2383/1832, p. 245.

⁵⁸ *Ibidem*, 618/1839, Carantina Brăila către Comitetul Carantinelor, 14 aprilie 1839, f. 110.

⁵⁹ *Ibidem*, 3363/1837, 10 august 1837, f. 12.

⁶⁰ *Ibidem*, 1168/1843, f. 3. 9 aprilie 1843.

⁶¹ *Ibidem*, 1168/1843, 16 iulie 1843, petiție, f. 48.

⁶² V. A. Urechia, *Istoria românilor*, București, 1890, vol. III, seria V, p. 480.

Pauperitatea a constituit întotdeauna temeiul legal al expulzării. Statul și-o asumă în cazul pământenilor, dar nicidecum al străinilor. Regulamentul Organic, legiferând dreptul statului de a-i expulza pe străinii „vagabonzi”, adică pe „oameni fără căpătâi”, condamna în fapt migrația populației sărace.

Dosarele Departamentului Treburilor din Lăuntru (Vornicia din Lăuntru) și ale agiei politiei din București înregistrează numeroase cazuri de expulzare a străinilor care nu puteau dovedi faptul că dispuneau de mijloace de întreținere. De pildă, în 1831, un Hristos Adrafcovici, venit din ținutul *țării turcești*, fiind găsit în *politie* fără căpătâi era predat spre a fi trecut peste graniță pe la Zimnicea⁶³. În 1841, Ioan Sava, arnău de la Bitolia, „găsindu-să în politie fără căpătâi, s-au trimis la urma lui prin schela Giurgiului”⁶⁴.

Dar cum putea fi prevenită întoarcerea persoanei expulzate? *Otnoşenia* Comitetului carantinelor adresată tuturor direcțiilor de pe linia Dunării menționa semnalmente fizice ale persoanei expulzate. Un Asan turcul, în vârstă de 45, „la stat de mijloc, la față bălan, ochi albaștri, sprâncenele galbene și mici, mustățile asemenea, barba castanie, în cap are două semne de lovitură și un dinte dă jos lipsește”, „pentru pricină bine cunoscută s-au trecut peste graniță, și să nu mai vie în prințipat”⁶⁵.

Pe de altă parte, nici un stat nu avea obligația de a-i primi între hotarele sale pe străinii expulzați din țările învecinate. În 1834 un Andreiu sin Alexe, „om străin și fără de nici un căpătâi, carele prin carantina Zimnicea, zice că s-au trecut dincoace de către voievodul Șiștovului”, a fost lăsat să intre în principat. Departamentul Treburilor din Lăuntru avertiza carantina ca „pe vremea viitoare nicicum să nu mai îngăduiască a primi asemenea oameni pe care otcârmuirile din partea dreaptă a Dunării voiesc a-i trece granița într-acest prințipat”⁶⁶.

Departamentul Treburilor din Lăuntru era ferm în privința călătorilor străini fără acte, indiferent de explicațiile și justificările lor.

În mod frecvent călătorii fără acte invocau persecuții religioase pentru a impresiona autoritățile. Însă motivul real al fugii lor putea fi săvârșirea unei infracțiuni de drept comun. În 1842, la Călărași, Marin sin Carastanoglu Ioan, fugit din partea dreaptă a Dunării, locuitor al ținutului Silistra, a venit în partea de „dincoace” fără nici un fel de document, arătând că învrăjbindu-se cu aianul de la satul Popina din pricina unei cantități de grâu, și acesta având de gând să-l omoare, el a fugit ca să scape. În rezoluția Comitetului Carantinelor în legătură cu ce „este de făcut pentru niște asemenea pasageri străini”, direcția Călărași era îndatorată a-i întoarce peste Dunăre, „nefiind primiți în prințipat oameni streini fără nici un căpătâi”⁶⁷.

⁶³ ANIC, Vornicia din Lăuntru, 295/1831, 13 noiembrie 1831, f. 356.

⁶⁴ *Ibidem*, 1225/1841, Vornicia din Lăuntru către Comitetul Carantinelor, 25 iulie 1841, f. 87.

⁶⁵ ANIC, Comitetul Carantinelor, 486/1836, 26 aprilie 1836, f. 41.

⁶⁶ *Ibidem*, 1490/1834.

⁶⁷ ANIC, Vornicia din Lăuntru, 761/1842, f. 122 (30 iulie 1842).

Un alt fugar, Hasan sin Ibrahim din Turcia a venit în principat doar cu gândul de a se boteza: „nu am nici o pricină, numai ca să câștig legea creștină”. Potrivit mărturiei sale, această dorință izvoră din faptul că era fecior de creștin turcit la vârsta de doi ani. Deoarece familia nu i-a împărtășit convingerile, tânărul a fugit de acasă. El a găsit găzduire în casa unui creștin, unde s-a îndrăgostit de fata acestuia, pe care voia s-o ia de soție după primirea botezului⁶⁸. Pașa de la Rusciuk infirma povestea tânărului, solicitând ocârmuitorului din Giurgiu să-l extrădeze fiind căutat pentru furtul unor bunuri de valoare⁶⁹. Departamentul Treburilor din Lăuntru a ordonat Comitetului Carantinelor să se îngrijească de înapoierea fugarului peste Dunăre, specificându-se că „îndată ce se va mai arăta la carantină niscaiva asemenea oameni din dreapta parte a Dunării, ori de ce nație măcar, fără a înfăușa pașaport sau teșcherele a dregătorilor locali de unde au plecat doveditoare trebuinți pentru care vine în prințipat sau vor putea da pravilnicească asigurare pentru bunile lor purtări, unii ca aceia, numai să nu se primească nicicum în carantină...”. Carantina să nu mai primească „acest fel de oameni vagabonzi, cu atât mai vârtos și turci fiind”⁷⁰.

În 1844 un tânăr de nouăsprezece ani, Anastase Teologu, *coșiovlah ot Manăstire* (Bitolia), a trecut Dunărea pe la Călărași fără a avea vreun act doveditor. Tacirul ne dezvăluie povestea lui. În urmă cu doi ani, el intrase în slujba unui demnitar otoman din ținuturile natale. Tânărul și-a urmat stăpânul în ținuturile dunărene după ce acesta fusese orânduit în serviciul pașei de la Silistra. Dar după ce stăpânul a fost din nou mutat în alt oraș, la Rusciuk, sluga sa nu a mai vrut să-l urmeze, cerându-i „slobozenia și [acesta] plătindu-mi dreptul meu, mi-a dat și teșcherea de slobodă mergere oriunde voi voi”. Stăpânitorul cetății Silistra, aflând de intenția tânărului creștin de a trece în Țara Românească, l-a chemat la sarai și i-a spus că nu este slobod și că trebuie să-și urmeze stăpânul în noul post, la Rusciuk⁷¹. Mărturia tânărului fugar nu a fost acceptată ca probă de către autorități, așa că acestea au hotărât să-l trimită înapoi peste Dunăre⁷².

Ca și în cazurile mai sus relatate, în repetate rânduri Departamentul Treburilor din Lăuntru solicita Comitetului Carantinelor să ia măsuri pentru a nu primi în carantine „oameni fără documenturi de la locurile ce vin și chezașie de bune purtări”. Măsurile sunt luate „pentru buna liniște a lăcuitorilor acestui prințipat”, fiind invocat pericolul ivirii vreunei „lipicioase boli”⁷³. Dacă călătorii nu aveau documente, dar „vor arăta că au chezaș în preajma locului”, vor fi lăsați să intre în țară cu condiția de a-l aduce pe garant în fața directorului. După ce acesta va da

⁶⁸ *Ibidem*, f. 1, 2.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 5, 32 (25 ianuarie și 21 februarie 1842).

⁷⁰ *Ibidem*, 24 februarie 1843.

⁷¹ ANIC, Comitetul Carantinelor, 1098/1844, f. 53 (21 ianuarie 1844).

⁷² *Ibidem*, Direcția Călărași către Comitetul Carantinelor, f. 53 (21 ianuarie 1844).

⁷³ *Ibidem*, 801/1838, f. 35. Vezi și circulara Comitetului Carantinelor către cele 12 direcții, 11 martie 1838.

înscrisul de chezășie, directorul va elibera biletul de ieșire. Apoi călătorul va fi trimis la ocârmuitorul județului sau la subocârmuitorul din partea locului ca să-i elibereze răvașul de drum⁷⁴.

În 1844 un cioban pe nume Ion Gheorghe Butoșanu, care a intrat în principat fraudulos, a fost prins de pichetul de grăniceri și predat carantinei Oltenița. În interogatoriul dat autorităților, aflăm că ciobanul se născuse în Basarabia, era de confesiune pravoslavnică și se tocmise în urmă cu trei ani la un negustor pentru a-l ajuta să treacă oile în Dobrogea prin Izmail în ținutul Tulcea. Dar soarta i-a fost potrivnică. După ce negustorul a vândut oile și s-a întors în Basarabia, ciobanul s-a îmbolnăvit, rămânând pe loc. La Turtucaia un turc pe nume Ahmed l-a luat slugă cu bună tocmeală, dar nu pentru mult timp. Fiind amenințată cu moartea, sluga a fugit trecând Dunărea în principat. Intrat în custodia autorităților românești, el nu avea bani de cheltuială nici pentru hrana zilnică. După propria sa declarație, fugarul nu avea posibilități să se întoarcă în ținuturile natale, avea doar hainele de pe el și o pușcă, pe care o stăpânea de multă vreme, neluând nimic de la stăpânul său turc⁷⁵.

Autoritățile se lăsau deseori impresionate de poveștile pravoslavnicilor călători persecutați de stăpânitorul otoman. În 1834, în carantina Giurgiu o femeie originară din Adrianopol (Filipopoli) a declarat că fusese „turcită și măritată cu un turc” din Târnovo. După ce a murit soțul, ea a fugit de acolo împreună cu fiica sa⁷⁶. În tacirul luat de autorități fugara a declarat că dorința ei era de a se întoarce la cea „dintâiu pravolnicească credință”. Direcția carantinei, impresionată de povestea văduvei, a lăsat-o să intre în țară. Măsura a fost dezaprobată de Departamentul Treburilor din Lăuntru, care a cerut Comitetului Carantinei să nu mai permită ieșirea din carantină pe asemenea „băgare de seamă”, mai ales că pasagera nu avea rude în țară, nici chezaș. Dar se pare că un anume Dumitrache Goitinaru îi oferise găzduire la București⁷⁷.

Călătorii de alte confesiuni sau religii nu erau întotdeauna primiți cu încredere și compasiune. În 1838, la carantina Brăila, au intrat doi tineri ruși veniți din Tulcea, care la vizita medicală „pă pielea goală [...] s-au găsit scopiți pe amândoi”⁷⁸. Direcția Carantinei a cerut lămuriri Comitetului de la București, care a solicitat punctul de vedere al Departamentului Treburilor din Lăuntru. În rezoluția ministerului se spune „dacă acei doi pasageri ruși de la carantina Brăila sunt împluterniciți cu trebuincioase acturi și vrednică chezășie pentru pașnica lor petrecere, apoi împrejurarea numai a religiilor nu poate opri a lor intrare în prințipat”⁷⁹.

Dacă călătorii intrați în carantină fără acte declarau că mergeau la rude statornicite în principat, erau primiți de autorități în baza înscrisului de chezășie al

⁷⁴ *Ibidem*, 2636/1833, Circulara Comitetului Carantinilor, 27 septembrie 1833.

⁷⁵ *Ibidem*, 1098/1844, f. 32 (31 ianuarie 1844) și 33 (tacir).

⁷⁶ *Ibidem*, 1490/1834, Carantina Giurgiu către Comitetul Carantinilor, 30 mai 1834, f. 63.

⁷⁷ *Ibidem*, 1490/1834, f. 88, 27 iunie 1834.

⁷⁸ *Ibidem*, 801/1838, f. 80, Carantina Brăila către Comitetul Carantinilor (22 iulie 1838).

⁷⁹ *Ibidem*, f. 85 (7 august 1838).

acestora. În 1830, Dimitrios H. Constantinu a înaintat o cerere sfatului administrativ cerând permisiunea intrării prin carantina Brăila în principat a rudei sale, Domnica, care venea de la Constantinopol împreună cu cei trei copii ai ei, fără „răvaș de drum”, la soțul ei statornicit în Valahia dincolo de Olt, în Mehedinți. Dacă era nevoie, soțul se oferea să vină personal la București pentru a da cheazășie. În rezoluție se cerea Comitetului Carantinelor să binevoiască a *slobozi* pe această femeie⁸⁰. Tot la Brăila, în 1833, a sosit de la Țarigrad *cocoana* Elenca, soția lui Stavarache Divani, negustor din acel oraș, împreună cu fiica și o femeie, care deși nu aveau nici un document la mână au fost primite în curățenia carantinei de la Brăila. Negustorul era așteptat la carantină pentru a da cheazășie pentru soția sa⁸¹.

Unii călători treceau prin experiențe traumatizante pentru a-și revedea rudele. De pildă, în 1836, un tânăr holtei, Chiriță sau Chiriac din Filipopoli s-a încumetat să străbată un drum lung și anevoios pentru a veni la tatăl său, statornicit de zece ani la mănăstirea Cernica. Oamenii nu călătoreau de unii singuri de teama tâlharilor. Așa că tânărul s-a rugat de un turc să-l ia în suita sa până la Dunăre. Ajunși la Nicopole, turcul, deși îi promisese că-i va face rost de o teșcherea pentru trecerea graniței, l-a ținut în serviciul său vreme de un an. Găsind prilej, tânărul a scăpat prin fugă la Turnu⁸².

Iată un alt caz al unui fiu venit la tatăl său. În anul 1842, la carantina Oltenița, a intrat un tânăr de 17 ani, de origine grec, fiul lui Ioan Diamandopulu, supus *vritanicesc*, statornicit la Brăila. În urmă cu un an, Statie (Stathis) își însoțise tatăl într-o călătorie de afaceri în ținuturile de peste Dunăre⁸³. Tatăl său s-a întors în principat, dar și-a lăsat fiul chezaș „la niște turci” pentru o datorie de bani, zicându-i că se va întoarce peste o săptămână⁸⁴. Spusele tânărului sunt confirmate de autorități, iar tatăl este solicitat să achite costurile pentru întreținerea fiului în carantină⁸⁵.

În unele cazuri, întâmplări nefericite declanșau emigrarea. Totuși, țara de destinație nu era aleasă la întâmplare. La Gura Ialomița, în 1844, Raicu Sârbu, brutar din satul Tulcea, de nație bulgar, neînsoțit, a declarat în fața autorităților că a lucrat ca brutar în satele tătarăști, dar intrând în conflict cu locuitorii de acolo a trebuit să fugă. El dorea să se așeze la Brăila, unde avea un cumnat de profesie brutar. În rezoluția Departamentului Treburilor din Lăuntru referitoare la solicitarea Comitetului Carantinelor, se precizează: „dacă pomenitul Raicu nu va fi având la mâinile sale dovada autorităților locale arătătoare de trebuința venirii sale aici, numai-decât să-l treacă înapoi peste Dunăre dându-l în primirea autorităților de acolo”⁸⁶.

⁸⁰ *Ibidem*, 2668/1830, f. 4 (petiția lui Constantinu și rezoluția Comitetului Carantinelor din 24 aprilie 1833). Este vorba de cinci femei cu copiii lor, intrați în carantină fără documente, arătând că se duc la bărbaii lor. Domnica mergea la soțul ei, Dimitrie Serghie.

⁸¹ *Ibidem*, 2636/1833, f. 5.

⁸² *Ibidem*, 486/1836, Carantina Turnu către Comitetul Carantinelor, 8 mai 1836, f. 48.

⁸³ ANIC, Vornicia din Lăuntru, 761/1842, f. 76 (12 mai 1842). Vezi și tacirul, f. 80.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 85.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 109.

⁸⁶ ANIC, Comitetul Carantinelor, f. 141 (16 august 1844).

Una din cauzele emigrării era refuzul prestării obligațiilor militare sau al îndeplinirii obligațiilor fiscale. Noile construcții statale de tip modern din Europa de sud-est, Grecia și Serbia, exercitau instituțional, potrivit sintagmei lui Max Weber, monopolul legitim al violenței. În 1844, la Izvoarele, Gheorghe Marinovici, un tânăr de 18 ani, declara că era fiu de „pământeni” stabiliți în satul Țigănești din Mehedinți. În realitate, familia sa era originară din Negotin, fiind statornicită de puțină vreme în Țara Românească. Cu mulți ani în urmă, părinții își încredințaseră fiul unui abagiu din Negotin, pentru a învăța meserie. După deprinderea meșteșugului, ucenicul a deschis prăvălie în tovărășie cu tatăl său, dar după „trebuința ce am avut a negoțului, am plecat din Negotin în Rușava”. Pe când se întorcea în orașul natal, tânărul negustor era avertizat de tatăl său că fusese înscris în miliția sârbească, primind ordin de a se înrola la Belgrad. „Eu de frică, povățuindu-mă și mumă-mia am fugit în țara rumânească”, trecând apa Dunării înot⁸⁷.

O altă categorie însemnată de călători, care nu se îngrijeau de procurarea documentelor de călătorie, erau clericii mireni și monahii. Intrarea în țară a clerului ortodox era condiționată de autorizarea prealabilă a unui înalt ierarh. Egumenul mănăstirii Cotroceni, Procopie, intervenea pe lângă autorități să fie eliberat răvaș de drum călugărului Porfyrion, care se afla la Rusciuk, venind în principat pentru treburile mănăstirii⁸⁸. De regulă, Mitropolia aviza intrarea în țară a unei fețe bisericești la solicitarea Departamentului Treburilor din Lăuntru și a Eforiei Pricinilor Bisericești. De pildă, în 1851, preotul Ignatie Corsiga cu pașaport grecesc, sosit în carantina Zimnicea, având chezașia unui locuitor din București, Ioan Serafim, era autorizat de Mitropolie să călătorească în țară pentru un soroc de trei luni, pentru a-și vedea fratele, pe arendașul Lazăr, de la o moșie din județul Argeș⁸⁹.

Dacă intrarea unui străin în principat era evaluată în funcție de starea sa materială și de poziția socială, reîntoarcerea unui locuitor înstrăinat nu putea fi nicidecum oprită, dacă își proba identitatea. Circulara Comitetului Carantinilor către direcțiile de pe linia Dunării precizează: „să nu să primească streini fără pașaporturi de drum afară numai de să adeverește lăcuitor al prințipatului care după vreme au fost strămutați peste Dunăre și voiesc a să întoarce la urma lor”⁹⁰.

În 1836, un Ignat Servidi, negustor, susține în fața carantinei din Cernești că este din respectiva localitate, dar că a pierdut pașaportul în timpul călătoriei în teritoriile de peste Dunăre. El și soția sa urmau a fi lăsați să intre dacă dovedeau că au rude în principat, care pot da chezașie⁹¹.

În 1844, la carantina Turnu, a intrat un evreu creștinat, Mihai, „fără pașaport doveditor de trecere a lui peste graniță”. Interogat de autorități, el a declarat că era

⁸⁷ ANIC, Comitetul Carantinilor, 1098/1844, f. 139, tacrir, 14 iulie 1844.

⁸⁸ ANIC, Vornicia din Lăuntru, 135/1834, f. 65 (9 iulie 1834).

⁸⁹ ANIC, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 12/1851 (22 februarie 1851).

⁹⁰ ANIC, Comitetul Carantinilor, 1098/1844, f. 54 (25 ianuarie 1844).

⁹¹ *Ibidem*, 486/1836, f. 101 (20 noiembrie 1836).

locuitor al principatului de 12 ani, iar în urmă cu zece ani se căsătorise cu o pământeancă, de la care avea de zestre o moșie de câțiva stâneni într-un sat din județul Teleorman. Printr-un răvaș semnat de locuitorii satului au fost confirmate spusele sale. El le-a povestit autorităților prin ce întâmplări dramatice a trecut. Ducându-se la Giurgiu cu treburi negustorești, l-a întâlnit întâmplător pe fratele său. La cârciumă, fratele său evreu l-a îmbătat, iar apoi l-a ademenit să treacă granița, cu scopul ascuns de a-l constrânge a se întoarce la credința sa⁹².

Repatrierea era imposibilă în lipsa actelor de identitate. În 1838, la carantina Turnu, grănicerii au adus un fugar numit Ilie sin Năstasie, care își spunea polcovnic, locuitor din satul Odaia. În urmă cu trei ani, el trecuse în Imperiul otoman, la Nicopole, unde a uitat să-și adeverească pașaportul, pe care mai apoi l-a pierdut. Potrivit declarației sale, grănicerii l-au oprit la înapoierea sa, considerându-l locuitor al Imperiului otoman. Neavând altă soluție, el a ales să treacă granița fraudulos. Înghețarea Dunării i-a oferit prilejul de a se reîntoarce acasă⁹³. În rezoluția Vorniciei din Lăuntru, se cerea ca acesta, după săvârșirea termenului de carantină, să fie preluat de cârmuitorul de județ până la adevărarea identității sale⁹⁴.

Tot la Turnu, în 1844, un Dumitru sin Radu din Craiova declara în fața autorităților carantinei că în urmă cu trei ani a intrat slugă la niște negustori greci, pe care i-a însoțit peste Dunăre. El a ajuns tocmai în Moreea (Grecia), unde stăpânirea locului l-a așezat în rândul dajnicilor. Pierzându-și pașaportul, călătorul se afla în mare dificultate, neputându-se întoarce în principat⁹⁵.

Fuga contribuabililor din principat peste Dunăre pricinuia pagube vistieriei. De aceea, reîntoarcerea fugarilor era întotdeauna binevenită. În 1838, la carantina Izvoarele a intrat în *curățenie* un locuitor din Ostrovul Mare, Ivan sin Preda, care s-a strămutat cu un an în urmă peste graniță, în principatul Serbiei. El era însoțit de soția sa și de copiii lor, împreună cu optsprezece oi, șapte capre și un bou, „spre a să statornici iarăși la urma lui”⁹⁶. În 1844, la carantina Izvoarele, un Dinu Olaru, născut în satul Gârla Mare din Mehedinți, declara că emigrase în urmă cu treisprezece ani de „multele împotriviri ce am cercat de legile pământului [...]”. Speriindu-mă fiind și om sărac am trecut în Turcia”, dar „ajungându-mă dorul de frați în numitul sat de mai sus, găsind prilej m-am întors iarăși la urma mea, ieșind drept la pichetul numitului sat Gârla”⁹⁷.

După actul de dezrobire a ȝiganilor domnești și mănăstirești, în 1844, un rob ȝigan, Iancu sin Petre, care fugise de la mănăstirea Tismana în Imperiul otoman în anul 1820, voia să se întoarcă în țară sa cu pașaport otoman prin carantina Giurgiu⁹⁸.

⁹² *Ibidem*, 1098/1844, f. 55 (raport carantina Turnu către Comitetul Carantinelor, 18 februarie 1844) și raportul Comitetul Carantinelor către Departamentul Treburilor din Lăuntru, 3 martie 1844.

⁹³ *Ibidem*, 801/1838. Dejurstva oștirilor românești către Comitetul Carantinelor, 24 ianuarie 1838, f. 2.

⁹⁴ *Ibidem*, 31 ianuarie 1838, adresa Departamentului Treburilor din Lăuntru, f. 4.

⁹⁵ *Ibidem*, 1098/1844, f. 161.

⁹⁶ *Ibidem*, 801/1838, f. 11 (11 aprilie, Comitetul Carantinelor către Departamentul din Lăuntru).

⁹⁷ *Ibidem*, 1098/1844, f. 132–133 (Direcția Carantinei Izvoarele, 7 iulie 1844).

⁹⁸ *Ibidem*, f. 94 (raportul carantinei Giurgiu, 11 iunie 1844).

Statul a recurs deseori, din motive economice, la colonizarea teritoriului cu populații străine venite de peste granițe. În timpul războiului ruso-otoman, valuri de emigranți de la sud de Dunăre au intrat în principat. Ei reprezentau o resursă umană importantă pentru agricultura, negoțul și finanțele țării. Imigranții au fost stimulați să se statornicească în țară primind scutiri fiscale și alte facilități⁹⁹.

După restabilirea păcii, Imperiul otoman a încercat să-și recupereze această masă importantă de contribuabili. În 1832, la Cernești a sosit Halip bey, trimisul Porții, pentru a organiza „întoarcerea bulgarilor la urma lor”. Comitetul Carantinelor cerea direcției locale ca demnitarul otoman „să fie lăsat a trece slobod fără de nicio proprie”¹⁰⁰. Bulgarii urmau a fi lăsați să treacă la malul drept al Dunării, cu biletul de slobozenie eliberat la cerea lor de către ocârmuitorul județului¹⁰¹. Zeci de familii din județele Ilfov și Râmnic, statornicite „la malul drept al Dunării în cursul războiului trecut” primeau permisiunea de a se întoarce în ținuturile natale¹⁰². Majoritatea băjenarilor nu au dorit să se întoarcă, fiind atrași de privilegiile fiscale pe care le obținuseră în principat. Unii locuitori se declarau băjenari, deși nu puteau proba faptul. În 1832, Pavel Despotul Sârbul din mahalaua Scaunele din București, așezat între patentarii corporației brutarilor, deși a plătit o vreme taxa legiuită (patenta), „s-ar fi arătat cu pretenții a să scuti supt cuvânt că și el este dintre streinii veniți din malul drept al Dunării în cursul războiului trecut”. Drept dovadă, brutarul a prezentat la Vistierie „un răvaș al mahalagiilor din mahalaua ce lăcuiește”. Vistieria a considerat însă că răvașul mahalagiilor nu putea servi de probă jăluitoare, „ci numai atunci poate fi crezut când va înfățișa biletul carantinesc al carantinei pă unde a trecut în prințipat”¹⁰³.

Așa cum am precizat mai sus, călătorii se supuneau controlului pașapoartelor și al biletelor de drum și la ieșirea din țară. Ocârmuirile locale erau însărcinate să elibereze documentele. Datornicii și cei urmăriți pentru tot felul de infracțiuni nu erau lăsați să părăsească țara. Dar se pare că autoritățile însărcinate cu paza granițelor și cu controlul pașapoartelor nu manifestau destulă vigilență. În 1833 un Nicolae Bulgaru, care avea bilet de drum cu destinația Turnu, a reușit să se strecoare peste graniță prin vicleșug. Deși inițial el nu a fost lăsat de carantină să treacă granița, a reușit în cele din urmă să-i convingă pe slujbași că destinația

⁹⁹ Semnalăm aici contribuția importantă a lui C. N. Velichi, *Așezămintele coloniștilor bulgari din 1830*, în „Romanoslavica”, III, 1958, p. 117–134. De asemenea, vezi și studiul recent al Ralucăi Tomi, *Colonizarea cu populații străine a principatelor române (1831–1866). Între nevoia de modernizare și cea de menținere a ființei naționale*, în Viorel Achim, Venera Achim (coord.), *Minorități etnice în România secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei Române, 2010, p. 81.

¹⁰⁰ ANIC, Comitetul Carantinelor, 2402/1832, f. 6 (Comitetul Carantinelor către Direcția Cernești, 24 februarie 1832).

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 10, Comitetul Carantinelor către Zimnicea, 1 martie 1832.

¹⁰² *Ibidem*, f. 32, Vistieria către Comitetul Carantinelor, 4 mai 1832.

¹⁰³ Arhivele Municipiului București, Vornicia București, 9/1832, f. 39 (Vistieria Țării Românești către Vornicia București, 2 iulie 1832).

fusese înscrisă greșit pe document și că el mergea de fapt la Târnovo. Autoritățile l-au lăsat să treacă, pentru că li s-a făcut milă, după ce călătorul le-a spus că era sărman și că nu avea bani pentru a se întoarce înapoi spre a îndrepta greșeala¹⁰⁴.

Asemenea imprudențe puteau aduce pagube mari vistieriei țării. La Brăila autoritățile constatau că ieșeau corăbii din port încărcate de datorii, fără știrea carantinei. Carantina era datoare să verifice dacă căpitani ai aveau sau nu obligații către vistierie. Se pare că neregulile erau comise cu complicitatea vice-consulatelor *elinesc* și *chesaro-crăiesc*¹⁰⁵.

Reîntoarcerea imigranților în ținuturile de origine era permisă doar în baza unei adeverințe eliberate de autoritatea fiscală a localității în care își desfășurau activitatea economică. În București eliberarea pașaportului pentru ieșirea peste graniță era de competența agiei poliției în baza adeverinței Vorniciei orașului, care specifica faptul că solicitantul nu avea nici un fel de obligații fiscale¹⁰⁶. În documentul eliberat de Vornicia orașului se preciza faptul că solicitantul era străin, venit vremelnicește în principat, că nu era căsătorit și că achitase toate dările (patenta sau capitația) pe trimestrul în curs. De pildă, Velcea Stoian Sârbu din mahalaua Sfântul Ioan Nou, „venit aici vremelnicește din ținutul țării turcești, pentru trebuința negoțului său, numai din leat 1834 și care până acum și-au urmat răspunderea capitației, iar acum pentru că voiește a să întoarce înapoi la urma sa [...] și de va fi într-adevăr strein și fără familie aici, apoi dându-și încredințarea că să va întoarce pentru totdeauna la a sa lăcuință [...] să-i slobozească răvaș după orânduială [iar agia poliției] să-i scoată pașaport dă trecere peste graniță”¹⁰⁷.

Unii călători, prinși la ananghie, aveau nevoie de protecția unei persoane importante pentru a primi pașaport. În 1841, Departamentul din Lăuntru anunța Comitetul Carantinelor că maiorul Mișa Anastasievici, care fusese oprit în 1839 să treacă granița pentru datorii, a dobândit slobozenie la intervenția principelui Miloș Obrenovici¹⁰⁸.

Cei lipsiți de protecție puteau trece prin experiențe traumatizante. În 1845, Simion sin Ene, în jalba trimisă Vistieriei, spunea că venise din *Grechia* în urmă cu un an, așezat la mahalaua Sârbilor „ca să găsesc pă doritul meu părinte în politia București” și „iarăși să mă întorc la locul meu”. Dar între timp tatăl său a încetat din viață, iar nevârstnicul său fiu „pentru o puțină stare ce să afla în marfa de

¹⁰⁴ ANIC, Comitetul Carantinelor, 2636/1833.

¹⁰⁵ *Ibidem*, 618/1839, f. 10 (adresa Comitetului Carantinelor către consulate, 7 februarie 1839).

¹⁰⁶ Din 1847 în cadrul poliției funcționa un departament special cu 9 funcționari, care se ocupau de eliberarea răvașelor de drum și a pașapoartelor. În reglementare se spune că până atunci slujbașii nu primeau nici o leafă de la guvern, fiind recompensați pentru munca lor „numai cu ce pot dobândi de la cei întrebuințați de asemenea hârtii”. Vezi *Regulamentul Organic intrupat cu legiurile din anii 1831, 1832 și 1833 și adăugat la sfârșit cu legiurile de la anul 1834 până acum împărțite pe fiecare an, precum și cu o scară deslușită a materiilor*, București, Tipografia Carcalechi, 1847, p. 644.

¹⁰⁷ Arhivele Municipiului București, Vornicia București, 49/1836, f. 1 (Dvornicia poliției București către cinovnicul plășii târgului, ianuarie 1836).

¹⁰⁸ ANIC, Comitetul Carantinelor, 1225/1841, f. 50.

băcănie” a fost trimis la judecătoria Ilfov pentru a plăti dările datorate vistieriei. Suferințele sale reies din propria confesiune: „m-au arestuit ca să plătesc dări pã un an [...] din pricina acestui arest m-am și îmbolnăvit foarte tare, încât am fost siliti de mi-au dat chezaș creștin iubitor de omenire, ca să nu pier la închisoare fără de niciun ajutor”. Tânărul urmărit de justiție cerea vistieriei să nu-l supere pe chezașul său, pentru că imediat ce „să va îndrepta din boală” va pleca în țara sa, „căci aici nu am niciun fel dă negoț”¹⁰⁹. Vistieria cerea Vorniciei București să cerceteze dacă tatăl reclamantului era pământean, dajnic sau nu, și de când era venit în principat¹¹⁰.

La întretăierea drumurilor principale, la trecerea peste râuri sau la intrarea în orașe erau stabilite bariere. În epoca regulamentară circulația mărfurilor și a persoanelor era direcționată și supravegheată riguros în interiorul țării. În cazul în care călătorul nu avea bilet sau răvaș de drum eliberat de autorități, poliție sau carantină, putea fi oprit. De pildă, în 1841, Elena Spiru Costea, „o femeie greacă cu un băiat Panait, venind din Turchia”, care trecuse granița prin punctul Zimnicea, a fost oprită la bariera orașului București pe Podul Calicilor zicând că a pierdut pașaportul și răvașul de drum, eliberat de carantină¹¹¹. Călătorii au fost constrânși să se cazeze la un han din afara orașului. Între timp, un nepot al soțului călătoarei, aflat în județul Ilfov, a intervenit personal pe lângă „τζελεπί Μανολάκη” [celebi Manolachi], șeful poliției, pentru a-l ruga să le permită acestora intrarea în oraș, oferindu-se garant. Agia poliției București a solicitat carantinei Zimnicea să confirme trecerea femeii și a copilului ei prin acel punct. Răspunsul a venit după o săptămână¹¹².

Cazurile prezentate în acest studiu relevă ceea ce sociologul John Torpey definește ca fiind procesul de monopolizare legitimă de către stat a dreptului de restricționare a mișcării populației în interiorul și în afara granițelor sale. Documentul de călătorie a devenit instrumentul de identificare a persoanelor, prin care statul controla imigrația¹¹³.

În cazul țărilor române, Imperiul otoman a fost constrâns încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea să cedeze unele drepturi de suzeranitate asupra principatelor în favoarea Rusiei. Prin intermediul carantinelor, Rusia urmărea crearea unui mecanism de control la Dunăre, pentru a poziționa principatele în zona sa de interes. Totuși, din punct de vedere formal, suzeranitatea Porții era respectată.

¹⁰⁹ Arhivele Municipiului București, Vornicia orașului București, 1/1845, f. 14 (9 aprilie 1845).

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 14 v.

¹¹¹ Arhivele Municipiului București, Agia poliției, 728/1841, f. 1. Scrisoarea lui S. Ioannis către aga Manolache Florescu, 14 octombrie 1841, Comitetul Carantinelor către Agia poliției București, 21 octombrie 1841, f. 6.

¹¹² *Ibidem*, f. 4 (scrisoarea în limba greacă a lui Spiru Ioannis către aga Manolache Florescu, 14 octombrie 1841); f. 6 (Comitetul Carantinelor către Agia poliției București, 21 octombrie 1841).

¹¹³ John Torpey, *The Invention of the Passport Surveillance. Citizenship and the State*, Cambridge, University Press, 2000, p. 4.

Regulamentele Organice nu menționau Dunărea ca hotar sau graniță a țării, așa cum era denumită linia de demarcație dintre Țara Românească și Moldova sau dintre cele două principate și Imperiile habsburgic și rus.

Regulamentele Organice codifică legile migrației, specificând ce categorii de persoane puteau trece granița, cum, când și pe unde. Acest studiu, prin investigarea arhivei Comitetului Carantinelor, evidențiază rolul acestei instituții în centralizarea la București a informațiilor referitoare la mărfuri, călători și situația politică de peste Dunăre. Călătorii erau obligați să prezinte organelor de control (carantine, vămi, miliție) documente de călătorie și înscrisuri de chezășie, prin care trecerea lor peste Dunăre era recomandată și garantată de rude sau alți locuitori statorniciți de multă vreme în orașele și satele țării. Dar procurarea actelor de identitate nu era considerată la vremea aceea o chestiune prioritară pentru călători. Numeroasele cazuri de călători care treceau Dunărea fără pașaport confirmă această observație. Călătorii ilegali sau frauduloși nu erau izgoniți din carantină, ci supuși unor investigații amănunțite, menite să dezvăluie atât starea de sănătate, cât și identitatea lor. Prin consultarea interogatoriilor (taciruri), cercetătorul întreprinde o incursiune în experiența de viață a călătorilor. Poveștile autobiografice ale acestora erau menite să sensibilizeze autoritățile. Dacă cei interogați se refereau la faptul că fuga lor peste Dunăre avea la bază persecuții religioase, șansele de a fi primiți în țară creșteau. Declararea confesiunii ortodoxe putea fi un argument în favoarea călătorului.

MIGRATION AND QUARANTINE IN THE DANUBIAN PORTS: THE CONTROL OF TRAVEL DOCUMENTS DURING THE ORGANIC REGULATION'S REGIME

Abstract

This study focuses on the migration politics of the Walachian authorities in the first half of the nineteenth century. Due to the reforms undertaken during the Russian occupation between 1829 and 1834, Moldavia and Walachia gradually created their own system of border control, quarantines and passport checkpoints. The state imposed a stronger control over the circulation of people and goods between the two banks of the river, as well as a barrier against diseases.

This study makes use mainly of the archives of the Quarantine Committee in Bucharest. From a historical point of view, we seek to contribute to the debates about quarantine, politics and immigration in the Danubian Principalities.

Keywords: migration, quarantines, travel documents, Danubian Principalities, the Organic Regulation's regime.